

6. Спірін О. М. Теоретичні та методичні основи кредитно-модульної системи навчання майбутніх учителів інформатики: автореф. дис... д-ра пед. наук.: 13.00.04 / Спірін О. М. – АПН України; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. – К., 2009. – 40 с.

7. Чистохвалов В. Н. Системы накопления и перевода кредитов, используемые в европейских и американских университетах / Чистохвалов В. Н. // Проблемы введения кредитной системы высшего профессионального образования. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

<http://www.cser.ru/img/Text.htm#coderzh1> .

8. Чучалин А. Кредитно-рейтинговая система / Чучалин А., Боев О. // Высшее образование в России. – 2004. – № 3. – С. 34–39.

9. Dalichwow F. CATS and EUROCATS//Forum. – 1999. – Vol. 1 (№ 3). – P. 6–9.

10. The NICATS Generic Level Descriptors [Электронный ресурс] // Веб-сайт NICATS. – 2002. – Режим доступа :

http://www.nicats.ac.uk/about/prn_tlevl_descriptors.pdf

11. Tuning Educational Structures in Europe [Электронный ресурс] // Web site of the European Commission. – 2003. – Режим доступа :

http://ec.europa.eu/education/policies/educ/tuning/tuning_en.html

РЕЗЮМЕ

В статье проанализированы различные модели организации учебного процесса и определяются пути усовершенствования существующих кредитных систем. Развитие кредитно-модульной системы организации обучения осуществляется на основе сочетания свойств накопительных кредитных систем, систем перезачета кредитов, модульной технологии обучения и компетентностного подхода при подготовке специалистов.

Ключевые слова: модели кредитной организации, кредитно-модульная система, модульные технологии обучения, кредитно-модульная компетентность.

SUMMARY

The different models of organization of educational process and the ways of improvement of the existent credit systems are analysed in this article. Development of the credit-module system of educational process' organization is carried out on the basis of combination of properties of the accumulation credit systems, systems of transfer credits, module technology of teaching and competence approach in the process of specialists' preparation.

Key words: models of credit organization, credit-module system, module technology of teaching, credit-module-competence.

УДК: [005.3:378.015.311-057.87] (043)

Т.В. Гребеник

Сумський державний педагогічний університет

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ: ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ

У статті подано результати дослідження управління процесом громадянського виховання студентів вищого навчального закладу, розкрито залежність рівня громадянської вихованості студентів вищого навчального закладу від динаміки рівня управління процесом громадянського виховання студентів.

Ключові слова: процес управління, управління, громадянське виховання, виховання, вищий навчальний заклад.

Постановка проблеми. Становлення громадянського суспільства в Україні, залучення освіти до євроінтеграційних процесів зумовлює потребу в науковому підході до управління процесом громадянського виховання студентів.

Незаперечним є те, що управління процесом громадянського виховання студентів вищого навчального закладу має забезпечувати ефективність громадянського виховання; сприяти підвищенню рівня громадянської вихованості студентів, майбутніх фахівців-громадян з активною життєвою позицією. Існує об'єктивна потреба подальшого дослідження практичного стану управління процесом громадянського виховання студентів, розробки організаційно-педагогічного забезпечення цього процесу.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми громадянського виховання студентів висвітлили у своїх роботах науковці, а саме: Р. Антонюк, Л. Бондар, Л. Глазунова, С. Гнатенко, З. Голенкова, О. Гриценчук, О. Гуменюк, Т. Єлагіна, Н. Косарева, А. Панченко, М. Рагозін, О. Сухомлинська, О. Чернишов, К. Чорна та інші. Проблеми управління системою освіти є предметом посиленої уваги ряду дослідників: управління розвитком освіти вивчав Г. Балихін; інновацію в управлінні навчальним закладом М. Гадецький; державне управління освітою В. Гамаюнов; рефлексивне управління закладом освіти Т. Давиденко та інші. Дослідження з моніторингу в управлінні освітніми закладами досліджувала Г. Єльнікова, О. Касьянова, Т. Лукіна та інші.

Не применшуючи значення теоретичних надбань з окресленої тематики, можна стверджувати, що нині досить багато досліджень, які стосуються виховання учнів загальноосвітніх шкіл та управління означеним процесом. Досліджень щодо управління громадянським вихованням у вищій школі обмаль.

Мета статті – розкрити залежність рівня громадянської вихованості студентів вищого навчального закладу від динаміки рівня управління цим процесом.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з того, що педагогічна діагностика – це вчення про ключові положення, структуру, функції та методи науково-педагогічного дослідження [1], на наш погляд діагностика, окрім дослідницької, виконує комунікативну та конструктивну функції.

Виконання цих функцій стає можливим, коли діагностика визначає індивідуально-типологічні особливості вихованців, освітян, специфіку процесу їх взаємодії та процесу досягнення виховного результату.

Результати проведеного дослідження на констатувальному етапі експерименту показали, що наявний рівень управління процесом громадянського виховання студентів вищого навчального закладу, як зазначено у таблиці 2, не достатньо сприяє підвищенню рівня громадянської вихованості студентської молоді. Низьким є прояв показників, зокрема, за такими параметрами, як: створення у ВНЗ педагогічних умов ефективного управління громадянським вихованням; організаційно-педагогічне забезпечення управлінської діяльності; контроль та координація діяльності суб'єктів управління громадянським вихованням; підвищення рівня ефективності управлінських дій.

Респондентами виступали студенти, які сьогодні навчаються на різних курсах вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації. Спектр спеціальностей, за якими навчаються респонденти, охопив різні спеціальності: технічні, економічні, педагогічні. Такий підхід до підбору контрольних та експериментальних груп студентів дає підстави узагальнювати одержані результати, робити відповідні висновки та пропонувати до використання наробок у закладах системи вищої освіти незалежно від фаху.

Здійснюючи діагностику рівня управління процесом громадянського виховання студентів вищого навчального закладу, ми враховували той факт, що випускники ВНЗ мають усвідомлювати необхідність сформованості високого рівня громадянської вихованості. Формування якостей громадянина у студентів, на нашу думку, стає ефективним завдяки підвищенню рівня управління цим процесом. Оскільки педагогічний вплив на студентів в окресленому напрямі здійснювався в ході формувального експерименту, то його метою було виявлення значення управління процесом громадянського виховання студентів вищого навчального закладу.

Показники управлінської діяльності у процесі виховання та громадянської вихованості студентів акцентувалися на кожному етапі експерименту, а саме інформаційно-проектувальному, організаційно-діяльнісному, регулятивно-коригувальному, порівняльно-узагальнюючому. Звернемося до розгляду кожного з етапів.

На інформаційно-проектувальному етапі було проведено аналіз педагогічної діяльності та узагальнення педагогічного досвіду вищих навчальних закладів щодо організації громадянського виховання (розробка (корекція) концепції громадянського виховання в закладі; засідання старостату «Займи позицію громадянина»; батьківські збори «Роль сім'ї в процесі громадянського виховання студентів»; анкетування, опитування тощо) за результатами якого проводились засідання методичних рад.

На цьому етапі діагностувались рівні управління процесом громадянського виховання студентів вищого навчального закладу та громадянської вихованості студентів з метою відстеження їх динаміки.

Для більш повної інформації для проведення формувального експерименту було здійснено анкетування, опитування та інтерв'ювання «Нагальним проблемам – раціональне вирішення»; «мозковий штурм» членів студактиву «Чи можуть знецінитися духовні цінності?» та тренінг серед батьків «Нам не байдужі проблеми держави». Означені заходи були проведені деканами, завідувачами кафедрами та відділеннями (суб'єктами управління другої горизонталі) та сприяли в подальшому створенню дієвих ініціативних груп задля реалізації комплексно-цільової програми управління процесом громадянського виховання студентів.

На другому, організаційно-діяльнісному, етапі здійснювалися обговорення комплексно-цільової програми «Управління процесом громадянського виховання студентів ВНЗ» у різних підрозділах закладів, активізувалася робота студентського самоврядування та батьківської ради, проведені спільні засідання кураторів та студентського активу; розподілені обов'язки та повноваження, встановлені вертикальні та горизонтальні зв'язки суб'єктів управління, проведені засідання творчо-ініціативних груп учасників процесу громадянського виховання студентів. У рамках науково-практичної конференції педколектив ознайомлено з теоретичними та практичними положеннями громадянського виховання студентів.

Для працівників закладу проведено спеціалізований навчальний курс «Громадянське виховання у вищій школі». 94,2% респондентів з числа суб'єктів управління процесом громадянського виховання студентів пройшли даний курс.

По закінченню спецкурсу за результатами рейтингу слухачів виявлено: проведенням занять задоволені 94,3% слухачів; 78,2% –

віддають перевагу тренінговому типу занять, а 22,5% – лекційному; захист проекту у якості випускної роботи – заняття, яке викликало бажання втілити проекти у практику ВНЗ 100%.

Повторне визначення рівня управління процесом громадянського виховання та рівня громадянської вихованості студентів виявило підвищення активності та зацікавленості студентів щодо реалізації власних проектів. У зв'язку з цим було організовано роботу факультативу «Реалізація молодіжної ініціативи з метою надання теоретичних знань студентським лідерам. До проведення занять були залучені керівники громадських організацій, що дало впевненість в результативності розпочатої студентським активом діяльності. На факультативних заняттях розроблялись проекти, що були внесені до планів виховної роботи закладів, а саме: творчі зустрічі студентів «Заклад вікнами у майбутнє», «Відкритий мікрофон» громадянського виховання студентської молоді «За і проти», відкрита трибуна: захист проектів «Має право бути традиційним» та інше.

Необхідно зазначити, що участь студентів у роботі факультативу активізувала діяльність суб'єктів четвертої горизонталі управління: студентські лідери, батьки, керівники громадських організацій. Створення ініціативних груп реалізації студентських проектів сприяло взаємодії суб'єктів по всій субординаційній вертикалі.

Під час другого етапу формувального експерименту проведено аналіз заходів, спрямованих на формування в закладі системи громадянського виховання; засідання студентського активу та батьківської ради. Питання організації громадянського виховання студентів закладу розглядалось на засіданнях Вчених рад (факультетів, кафедр). Кількість суб'єктів з високим рівнем управління збільшилася на даному етапі в експериментальних групах на 2,5%, у контрольних відповідно на 0,7%, а приріст в експериментальних групах порівняно з контрольними дорівнює 2,5%-0,7% і складає 1,8%.

Кількість респондентів з достатнім рівнем управління в контрольних групах зросла на 4,2%, а в експериментальних – зменшилась відповідно на 1,7%. При цьому різниця між кількістю респондентів з таким рівнем управління в контрольних та експериментальних групах становить 10,9% порівняно з даними першого етапу формувального експерименту, на ситуативному рівні – на 10,2%. Спостерігається передбачувана в гіпотезі тенденція підвищення рівня управління завдяки запровадженню

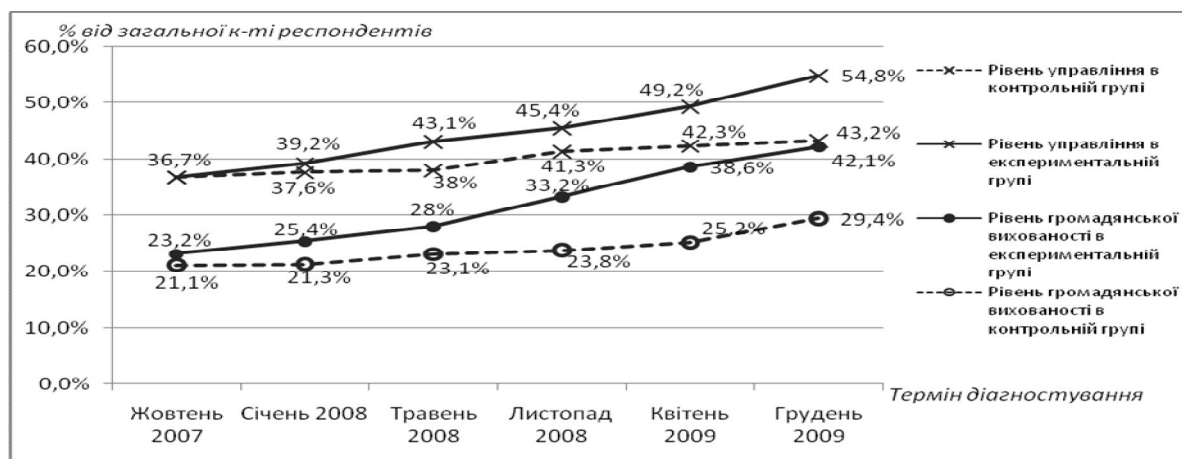
розробленої моделі управління. Кількість студентів, що мають сутнісний рівень громадянської вихованості збільшилася на 2,2% у експериментальних групах та на 0,2% відповідно у контрольних.

На третьому, регулятивно-коригувальному, етапі комплексно-цільову програму було доповнено серією заходів: методична рада-тренінг «З думкою про майбутнє»; відкрита трибуна «Має право бути традиційним»; засідання ініціативних груп; практична діяльність студентів старших курсів при проведенні ділових ігор, тренінгів серед студентів першого курсу та інших. До плану виховної роботи закладу було включено засідання «круглого столу» щодо підсумків роботи літньої зміни: батьківський погляд; проведення традиційних заходів громадянської спрямованості на рівні регіону, співучасті з обласними та Всеукраїнськими громадянськими організаціями; підсумки роботи за весь період навчання: системний аналіз заходів, спрямованих на формування системи громадянського виховання студентів протягом навчання у ВНЗ; прес-конференція «Громадянське виховання у вищій школі: досягнення та перспективи» та інші.

Частоту визначення рівня громадянської вихованості та рівня управління було збільшено, а до комплексно-цільової програми внесено відповідні зміни.

На порівняльно-узагальнюючому етапі формувального експерименту в ході діагностики було виявлено результати щодо управління процесом громадянського виховання та рівня громадянської вихованості студентів, які представлено на рис. 1. Розглянемо одержані результати детальніше.

Представлена динаміка управління процесом громадянського виховання та громадянської вихованості студентів є стабільною з тенденцією підвищення протягом терміну формувального експерименту.

Рис.1. Динаміка управління процесом громадянського виховання та громадянської вихованості студентів

Отримані результати у процесі діагностування управління процесом громадянського виховання та громадянської вихованості студентів дозволяють стверджувати, що виявлено позитивну динаміку розвитку цих процесів. Якісні зміни в управлінні громадянським вихованням студентів у експериментальних групах значно різняться з показниками у контрольних групах студентів. Це підтверджує припущення дослідження та ефективність запровадженого організаційно-педагогічного забезпечення управління громадянським вихованням студентів.

Результати діагностики громадянської вихованості студентів за рівнями її розвитку у відповідності до критеріїв громадянської вихованості студентів представлено в табл.1.

Таблиця 1.

Динаміка розвитку громадянської вихованості в ході експерименту

Критерії	Рівень	Кількість студентів, % від загальної кількості респондентів					
		Експериментальні групи			Контрольні групи		
		До експерименту (%)	Після експерименту (%)	Різниця (%)	До експерименту (%)	Після експерименту (%)	Різниця (%)
Когнітивний	Сутнісний	11,49	23,49	+12,00	12,60	12,67	+0,07
	Фрагментарний	42,13	49,82	+7,69	42,07	43,33	+1,26
	Початковий	46,38	26,69	-19,69	45,33	44,00	-1,33
Аксіологіч-	Сутнісний	12,14	23,14	+11,00	12,67	14,97	+2,3
	Фрагментарний	35,68	47,76	+12,08	38,00	43,40	+5,40
	Початковий	52,18	29,10	-23,08	49,33	41,63	-7,70
Праксеоло-	Сутнісний	20,19	33,00	+12,81	21,00	24,33	+3,33
	Фрагментарний	33,33	43,94	+10,61	35,00	36,67	+1,67
	Початковий	46,48	23,06	-23,42	44,00	39,00	-5,00

Під час визначення аксіологічного критерію громадянської вихованості спостерігається зростання рівня як в експериментальних, так і в контрольних групах. Найбільший процент зростання відзначається в експериментальних групах студентів на сутнісному рівні (12%), хоча в контрольних групах відсоток різниці зовсім незначний (0,07%). Цікавим

може здаватися також відсоток різниці у студентів з початковим рівнем громадянської вихованості, адже це значний від'ємний відсоток (-9,69%) в експериментальних групах та незначний в контрольних (-1,33%). Вважаємо, що цьому є пояснення: початковий рівень громадянської вихованості характеризується саме непостійністю соціальних (в тому числі й громадських вподобань) і як наслідок – суттєве підвищення рівня громадянської вихованості студентів в експериментальних групах. У контрольних групах кількість студентів на початковому рівні зменшилась, але відсоток різниці низький. Зростання динаміки спостерігається саме у студентів з фрагментарним рівнем громадянської вихованості (12,08%) в експериментальних групах і більш ніж в двічі менший (5,4%) в контрольних групах. Під час дослідження когнітивного критерію також спостерігається від'ємний відсоток різниці в експериментальних (-23,08%) та в контрольних групах (-7,70%) у студентів з початковим рівнем громадянської вихованості. Зазначимо, що майже такий самий відсоток (в експериментальних групах (-23,42%) та в контрольних (-5,00%) відзначається і в студентів з початковим рівнем громадянської вихованості під час дослідження праксеологічного критерію. Вищезазначене підтверджує ефективність та результативність впровадження в практику вищого навчального закладу моделі управління процесом громадянського виховання студентів.

Ефективність організаційно-педагогічного забезпечення процесу управління громадянським вихованням студентів перевірялась через вплив кожного фактора по рівнях на результативність управлінської діяльності та підвищення рівня громадянської вихованості студентів.

Таблиця 2

Динаміка розвитку управління процесом громадянського виховання студентів вищого навчального закладу

Фактор	Рівень управління	Кількість студентів, % від загальної кількості респондентів					
		Експериментальні групи			Контрольні групи		
		До експерименту (%)	Після експерименту (%)	Різниця (%)	До експерименту (%)	Після експерименту (%)	Різниця (%)
1. Підготов-	Високий	15,24	25,54	+10,30	15,26	15,35	+0,09

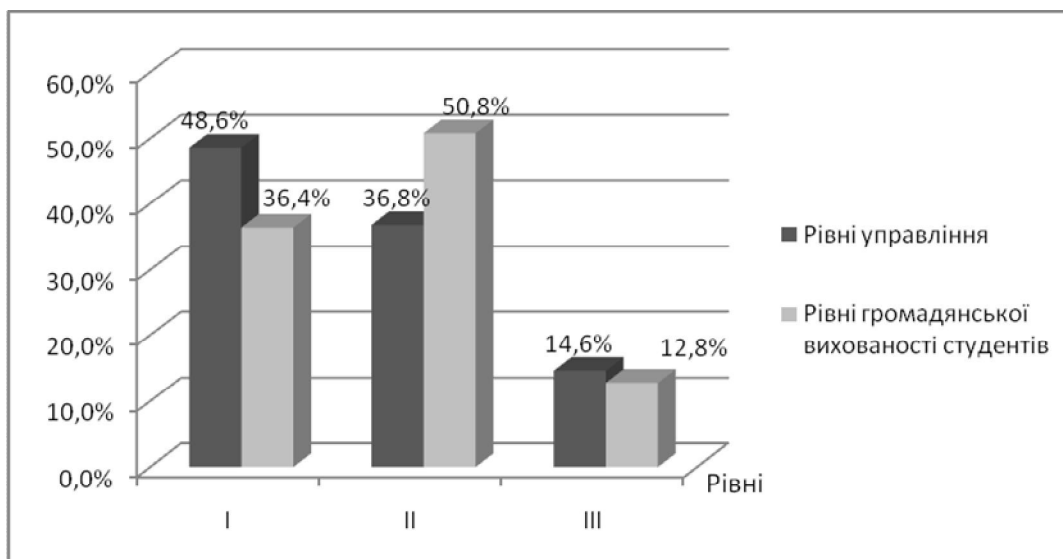

леність суб'єктів до здійснення управління громадським вихованням	Достатній	61,49	68,11	+6,62	61,38	62,63	+1,25
	Ситуативний	23,27	6,35	-16,92	23,36	22,02	-1,34
2. Здійснення управління процесом громадянського виховання студентів	Високий	26,34	33,61	+7,27	26,23	28,63	+2,40
	Достатній	51,12	60,20	+9,08	51,14	56,14	+5,00
	Ситуативний	22,54	6,19	-16,35	22,63	15,23	-7,40
3. Результати управлінських дій щодо громадянського виховання студентів	Високий	20,83	31,87	+11,04	20,80	24,03	+3,23
	Достатній	64,00	59,11	-4,89	58,21	59,99	+1,78
	Ситуативний	15,17	9,02	-6,15	20,99	15,98	-5,01

На основі аналізу динаміки розвитку, як зазначено у таблиці 2, управління процесом громадянського виховання студентів ВНЗ можна зробити такі висновки:

- кожен фактор має різні показники прояву на різних рівнях управління процесом громадянського виховання студентів вищого навчального закладу;
- значення показників громадянської вихованості студентів в експериментальних та контрольних групах обумовлені специфікою дослідження;
- за всіма трьома факторами значення показників рівня управління процесом громадянського виховання студентів зростають;
- динаміка розвитку громадянської вихованості студентської молоді є позитивною і свідчить про зростання рівня управління громадським вихованням студентів.

Зміни, що відбулися у розвитку управління суб'єктів керівної діяльності в процесі громадянського виховання студентів ВНЗ, вважаються статистично значущими. Отримані результати розвитку управління громадянським вихованням студентів у кінці формульованого експерименту відображені на рис. 2.

Рис.2. Рівні управління та громадянської вихованості у кінці формувального експерименту

Порівняльний аналіз результатів дослідження управління процесом громадянського виховання студентів вищого навчального закладу на констатувальному та формувальному етапах експерименту дозволяє стверджувати, що при підвищенні рівня розвитку управління процесом громадянського виховання підвищується рівень розвитку громадянської вихованості студентів.

Висновки. Аналіз результатів дослідження управління процесом громадянського виховання студентів та громадянської вихованості молоді актуалізує соціальну значимість проблеми розвитку управління зазначеним процесом. Проведений аналіз результатів дослідження свідчить про взаємозалежність рівня сформованості громадянської вихованості студентів та управління процесом громадянського виховання студентів вищої школи.

Отже, що при підвищенні рівня розвитку управління процесом громадянського виховання студентів вищої школи підвищується громадянська активність молоді та рівень сформованості її громадянської вихованості.

Зміна соціально-економічних умов та ідеологічних орієнтирів в Україні зумовлює подальші наукові розвідки щодо виокремлення структурних компонентів громадянської вихованості особистості та підтверджує необхідність пошуку оптимальної моделі управління процесом громадянського виховання в системі вищої освіти та ефективної діагностики даного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бухвалов В. А. Педагогическая экспертиза школы / В. А. Бухвалов, Я. Г. Плинер. – М. : Центр «Педагогический поиск», 2000. – 160 с.
2. Гребеник Т. В. Діагностування рівня сформованості громадянської вихованості студентів ВНЗ в умовах неперервної освіти [Текст] / Т. В. Гребеник // Педагогічні науки : Збірник наукових праць. – Суми, 2007. – С. 267–273.
3. Гуменюк О. Рівні громадянської відповідальності та їх емпіричне вивчення у молоді [Текст] : [політична психологія] / О. Гуменюк // Психологія і суспільство. – 2008. – № 4. – С. 92–98.

РЕЗЮМЕ

В статтє представлєны результати дослідження управління процесом громадянського виховання студентів вищого навчального закладу; розкрито залежність рівня громадянської вихованості студентів вищого навчального закладу від динаміки рівня управління процесом громадянського виховання студентів.

Ключевые слова: *процесс управления, управление, гражданское воспитание, воспитание, высшее учебное заведение.*

SUMMARY

The investigation results on the management process of human upbringing of the higher educational establishments' students are under review, solved dependency level civil breeding high school students to the dynamics of process-level civic education students.

Key words: *management process, management, civil education, education, higher educational establishments.*

УДК 37.035

О. О. Єжова

Інститут проблем виховання АПН України

ЦІННІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО КВАЛІФІКОВАНОГО РОБІТНИКА

У статті обґрунтовано застосування ціннісного підходу як провідного для формування особистості майбутнього кваліфікованого робітника в системі професійно-технічної освіти; розглянуто поняття «розвиток», «виховання» та «формування».

Ключові слова: *ціннісний підхід, формування особистості, професійно-технічна освіта, поняття «розвиток», «виховання», «формування».*

Постановка проблеми. Проблема формування і розвитку особистості є однією із ключових в освіті. Підтвердження цього знаходимо під час визначення цілей виховання і освіти в цілому. Так, мета освіти полягає у розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвитку її талантів, розумових і фізичних здібностей, вихованні високих моральних якостей, формуванні громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагаченні на цій основі інтелектуального, творчого,